

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Nordisk postmøte
Haugesund
Tirsdag 4. juni 1991

NORDEN I DET NYE EUROPA

Denne forsamlingen illustrerer styrken ved Norden i det nye Europa.

Dere representerer tillitsvalgte fra alle de nordiske land. Sammen står vi sterkere - når vi skal forstå og tolke samtidens utfordringer - og når vi skal legge en strategi for fremtiden.

Dere er en del av en tjenesteytende næring som ligger på topp i Europa. Landene i Norden har utviklet et offentlig postverk som møter innbyggernes behov bedre enn i de fleste andre europeiske land.

Dere representerer en offentlig sektor som utgjør en hjørnestein i de nordiske velferdssamfunn. I mange år var den nordiske løsningen en modell for de andre landene i Europa. Derfor har vi også det beste utgangspunkt for å vise vei i fornyelse og videreutvikling av både offentlig sektor og velferdssamfunnet.

Innenfor den europeiske kulturkrets har de nordiske land utviklet sine samfunn der solidaritet, sosial trygghet og like muligheter for alle står særlig sterkt. Disse politiske verdiene vil stå helt sentralt når vi nå skal møte et Europa i sterk endring. Ved inngangen til det 21. århundrede står vi overfor et sammenfall av økonomiske, teknologiske og politiske utfordringer uten sidestykke i vårt kontinents historie. Uten fast tilhørighet i politiske og sosiale verdier, har vi ingen mulighet til å stake ut en trygg kurs for våre samfunn.

Solidaritet, trygghet og rettferdig fordeling er mer enn et verdipolitisk ståsted. Disse verdiene utgjør selve limet som holder våre samfunn samlet. Om vi i møte med samtidens utfordringer lar de sterke rive seg løs fra fellesskapet, blir vi alle tapere.

I Norden har vi skapt stabile og moderne samfunn nettopp fordi vi brakte alle med i utviklingen. Men vi kan ikke slå oss til ro med hva vi har fått til. Aller mest utsatt er den samfunnsform som har mistet evnen til fornyelse, nyskaping og utvikling - det samfunn som bruker mer tid til å pleie fortiden enn til å møte fremtiden. Heller ikke våre velferdssamfunn kan være statiske. Heller ikke vår offentlig sektor kan noen gang finne sin endelige form.

Dere har tatt fornyelses- og effektivitetsarbeidet i egen etat på alvor. Dere tar også internasjonaliseringsprosessen på

alvor. Derfor er denne konferansen viktig. Dere viser at hvert land ikke kan være seg selv nok, at den som står alene står aller svakest.

Verken som nasjonale politikere eller tillitsvalgte kan vi alene finne alle svar innenfor våre egne grenser. Det aktive internasjonale fagforeningssamarbeidet, bl.a. gjennom PTTI har vært en styrke. Vi må fortsatt ha mot til å se utover. Tidlig i dette århundrede vant arbeiderbevegelsen sine første seire i kampen for politisk makt og innflytelse. Vi vant nasjonale posisjoner, i politikken som i arbeidslivet. Motstanden var stor, men våre veteraner gav ikke opp.

Nå må vi erkjenne at politisk makt i nasjonalstaten alene ikke er tilstrekkelig for å styre utviklingen. Vi må forstå de internasjonale forandringene, og vi må skaffe oss tilgang til internasjonale styringsredskaper. Vi må sette oss i stand til å fatte beslutninger der de hører hjemme ut fra problemenes egentlige natur.

Ingen stat i Europa kan alene verne om sin sikkerhet. Ingen stat kan alene verne om miljøet. Ingen stat kan alene overlates ansvaret for å verne om menneskerettighetene. Ingen stat kan alene regulere den økonomiske og teknologiske utvikling. Hver for oss kommer vi til kort. Det er bare gjennom forpliktende samarbeid at europeiske land kan sikre sin råderett og en trygg fremtid for kommende generasjoner.

For de nordiske land er de europeiske utfordringene mange. Men det er også mulighetene. Vi må sikre vårt økonomiske og teknologiske fotfeste i det store europeiske markedet. Det er en forutsetning for at vi skal kunne videreutvikle velferdssamfunnet og skape nye trygge arbeidsplasser. Vi må styrke det nordiske samarbeidet og sikre oss innflytelse slik at også vi kan være med på å bestemme de verdier som skal prege morgendagens Europa.

**

Hvilke utfordringer står vi så overfor, hvilke endringer er det som nå stiller nye krav til oss alle?

Europa opplever i dag to samtidige oppbrudd av historisk karakter. Det ene oppbruddet pågår i Vest-Europa, der landene søker sammen i tettere politisk og økonomisk samarbeid og integrasjon. Det andre oppbruddet pågår i Øst-Europa der en ny samfunnsorden skal bygges opp på ruinene av den gamle.

Dette er ulike typer oppbrudd, men ett har de felles: Etter at den kalde krigen og delingen av Europa er over, er landene i Sentral-, Øst- og Vest-Europa knyttet sammen i et skjebnefellesskap. Dette blir vår store utfordring - å finne samarbeidsløsninger som binder sammen fremfor å skille ad. Vi ser det klart når det gjelder vårt felles miljø. Europas miljø har vært unaturlig delt etter sikkerhetspolitiske grenser. Grunnlaget er nå lagt for at problemer som hører sammen, kan

sees og løses i sammenheng.

Samarbeidsprosessen i Vest-Europa vil være den historiske drivkraft i denne utviklingen. Menneskene i Øst ser mot vest etter ideer og løsninger.

De vest-europeiske samarbeidsorganisasjoner ble til som svar på de utfordringer Europa sto overfor etter annen verdenskrig. De som var arkitekter bak det nye samarbeidet hadde alle én overordnet målsetting; å bevare freden. Enten det gjaldt politiske og kulturelle samarbeidsorganer som Europarådet, eller gjennom økonomisk integrasjon som Kull og stålunionen var den sentrale målsettingen den samme: Å skape en gjensidig avhengighet mellom de europeiske statene som kunne hindre at de på ny vendte seg mot hverandre.

Den økonomiske integrasjonsprosessen i Vest-Europa har gått igjennom flere faser. I 1960-årene bygde vi ned tollbarrierene. Samhandelen økte og veksten var høy og stabil. På 1970-tallet opplevde vi stagnasjon. Vekstkurvene snudde, og denne gang dreide det seg om mer enn svingende konjunkturer. Til tross for mange år med økt samhandel til fordel for alle, møtte landene i Vest-Europa nedgangstidene ved å vende seg mot hverandre - med økt proteksjonisme i en "alles kamp mot alle".

Men det var ikke lenger mulig med særnasjonale veier ut av krisen. Alle ble tapere. Stigende arbeidsledighet, økonomisk krise og voksende teknologigap overfor USA og Japan var i ferd med å frata de europeiske landene selve muligheten til å styre sin egen utvikling. Handel med tjenester og høyteknologiske produkter var blitt de nye drivkreftene i verdensøkonomien. Tyngdepunktet i den industrielle og teknologiske nyskapingen var i ferd med å bli flyttet til Østen og de nye industrinasjonene i Asia.

1980-årene kom derfor til å stå i markedsintegrasjonens tegn. Den økonomiske og teknologiske utfordringen fra en ny verdensøkonomi stilte alle landene på en historisk prøve. Gårsdagens nasjonale regler var ikke utarbeidet for å møte krefter som virker på tvers av landegrensene. Det har aldri vært mulig å stenge den teknologiske utviklingen ved hjelp av grensestasjoner. Det tok flere tiår før den industrielle revolusjon spredte seg fra England til kontinentet på 1700-tallet. I dag tar det bare måneder eller uker før nyvinningene fra vår tids industrielle og teknologiske revolusjon sprer seg over kontinentene.

Vi opplever en dyptgripende industriell og teknologisk endringsprosess med omfattende politiske ringvirkninger. Mange mener det var den politiske revolusjonen i Sentral og Øst-Europa i 1989 som la grunnlaget for det nye Europa. Det er riktig at det var da regimene falt sammen. Men kanskje vel så viktig er likevel virkningen fra de teknologiske endringene. Disse forandringene var sterkt medvirkende til at regimer bygget på ortodoks kommandoøkonomi ble feiet til siden. Det var ikke mulig å skjermes faststivnede strukturer fra

teknologisk utvikling og internasjonal konkurranse. Det var ikke mulig å mobilisere deltakelse, kreativitet og skaperevne uten demokrati.

I Vest-Europa fikk vi ikke politiske omveltninger. Men vi fikk en påminnelse om at vi måtte tenke nytt, og at det hastet. EF-landenes beslutning om gjennomføring av det indre marked var derfor et svar på de økonomiske og teknologiske utfordringene, og ikke en årsak.

Kravene fra en mer åpen verdensøkonomi gjaldt like klart for næringslivet i Norge og de andre EFTA-landene. Vi hadde fulgt EF-landene nært siden 1950-tallet. Derfor var det helt naturlig at vi søkte sammen for å møte de nye utfordringene. Vest-Europas oppgjør med Euro-pessimismen tidlig på 80-tallet betød starten på en ny og bredere integrasjonsprosess. EF-landene bygger ned handelshindringer seg i mellom. Landene får felles regelverk for handel økonomisk virksomhet. Nye samarbeidsområder trekkes inn, muligheten til å fatte felles beslutninger styrkes.

Utfordringene er akkurat de samme enten vi tilhører EF eller EFTA. Vi må møte dem, enten vi velger den ene eller andre form for deltakelse i europeisk samarbeid. Norge selger halvparten av alt vi produserer til utlandet. Nesten 70% av vår eksport går til EF-landene, og vel 50% av vår import kommer derfra. All vår gasseksport går til EF-området. Norge er faktisk mer avhengig av EF-markedet for sin eksport enn mange EF-land. EFTA er EFs viktigste handelspartner, ja til og med viktigere enn USA og Japan til sammen.

Om EFTA-landene ikke reagerte på utfordringene fra EFs indre marked, ville vi bryte utviklingen av det nære handelsforholdet til det øvrige Vest-Europa. Det ville oppstå nye barrierer mellom våre land og våre viktigste markeder. Vi ville tape markedsandeler, noe som ville ha rammet arbeidsplassene og vår evne til å videreutvikle velferdssamfunnet.

Hvilken vei kunne vi så gå? For alle EFTA-landene sto det klart at frihandelsavtalene mellom EFTA-landene og EF fra 1973 ikke var tilstrekkelige for å sikre deltakelse i det indre marked. Fra midten av 1980-tallet prøvde vi å styrke samarbeidet med utgangspunkt i disse avtalene. Men det var ikke noen farbar vei. Vi ble hengende etter.

Frihandelsavtalene omfatter bare handel med industrivarer, og inneholder ikke noe om handel med tjenester. De har ingen felles regler for personers opphold og arbeid i andre europeiske land. De berører heller ikke kapitalens bevegelse mellom landene. Og ikke minst; de gir ikke noe felles grunnlag for å videreutvikle det vest-europeiske samarbeidet til nye områder som miljøvern, utdanning, forskning og sosiale spørsmål.

Derfor tok vi i 1989 initiativet til en ny og omfattende samarbeidsavtale mellom de 18 EFTA- og EF-landene, en avtale som kan sikre EFTA-landene deltakelse i det indre marked og aktiv medvirkning på nye samarbeidsområder.

I to år har EFTA- og EF-landene forhandlet om opprettelsen av et europeisk økonomisk samarbeidsområde for hele Vest-Europa. Mange sa at det ikke var mulig å forene land fra to så ulike organisasjoner i et felles prosjekt med så ambisiøse mål. Men det er mulig. Det omfattende felles regelverket faller nå på plass. Det gjør også institusjonene; en felles uavhengig domstol og en beslutningsprosess som sikrer alle parter medinnflytelse og medbestemmelse i EØS. Under det felles EFTA/EF ministermøtet 13. mai ble ministrene fra de 18 landene enige om avgjørende prinsipper for EØS-samarbeidet. Før sommerferien skal avtalen være i havn.

Det viktigste ved EØS-avtalen er at den gir oss et felles regelverk for økonomisk virksomhet i Vest-Europa. Vi får et regelverk som gjenspeiler den gjensidige økonomiske avhengighet mellom våre land. Felles regler gir trygghet for likebehandling. Det hindrer at de store tar seg til rette.

I den norske debatten om EF og EØS vekker begrepet de fire friheter ofte frykt. Noen er engstelige for at vi skal åpne for markedskreftens frie spill. Jeg tror det er liten grunn for en slik frykt. Innad i hvert av de vest-europeiske landene eksisterer de fire frihetene allerede. På de fleste områder eksisterer de også mellom landene. Men regelverket mangler. Varer sirkulerer fritt. Kapitalen har beveget seg fritt i mange år. For Norges vedkommende ble den siste valutaregulering opphevet i fjor.

Etter de totale regimenenes sammenbrudd i Øst, ser alle at kommandoøkonomien er et umulig alternativ. Sosialdemokratiet har stått for en blandingsøkonomi som kombinerer markedøkonomi og politisk styring. Det kampen dreier seg om er graden og innholdet i den demokratiske styringen med markedskreftene. Vi må ha virkemidlene for å sikre en mer rettferdig fordeling. Da trenger vi et regelverk som gjelder internasjonalt, og ikke bare i hvert enkelt land. Om vi ikke hadde internasjonale regler ville vi for alvor overlate handel og vandel i den nye verdensøkonomien til kreftenes frie spill. Vi har en ordnet blandingsøkonomi i hvert land. Nå trenger vi en ordnet blandingsøkonomi internasjonalt.

EØS-samarbeidet vil gi EFTA-landene en helt ny mulighet til å påvirke den europeiske integrasjonsprosessen. Ved utarbeidelse av nye regler vil EFTA-landenes eksperter delta i hele EFs forberedelsesprosess frem til et vedtak fattes. Det kreves enstemmighet for at et forslag skal bli til en EØS-regel. EFTA-landene vil tale med en stemme. Det betyr at alle EFTA-landene må gi sin tilslutning for at EFTA som gruppe kan si ja.

For de nordiske landene er det avgjørende å komme sterkere med i videreutviklingen av det europeiske regelverket. I våre land legger vi stor vekt på strenge krav til standarder for helse, sikkerhet og miljø. Fagbevegelsen har med rette krevet at den europeiske samlingsprosessen ikke må svekke verken slike standarder, eller etablerte sosiale rettigheter.

Det er da heller ingen grunn til at dette skal skje. Nå opplever vi en positiv utvikling hva gjelder krav til miljøstandarder i resten av Europa. Siden EØS-prosessen tok til, har faktisk EF-landene videreutviklet sitt regelverk på en rekke områder. Ikke noe land ønsker å fremstå som Europas miljøsinke. Vi har gjennom forhandlingene oppnådd enighet om felles standarder på de aller fleste områder. Vi har fått til en beskyttelses-klausul som gir oss rett til å sette avtaleforpliktelsene til side dersom et miljøproblem er i ferd med å oppstå. Jeg understreker ordene i ferd med å oppstå. Det betyr at vi får innarbeidet det viktige føre-var-prinsippet i avtalen. Vi får rett til å handle før skaden er oppstått.

Nå er det ikke slik at vi ligger foran det øvrige Europa på alle områder. Men den beste måten å forsvare våre nasjonale rettigheter og velferdsordninger er å sørge for at de andre landene følger etter. Fra EFTA-landenes side har vi lagt avgjørende vekt på å styrke den sosiale dimensjon ved europeisk integrasjon. Vi er på ingen måte tjent med at det oppstår noe gap mellom ordningene i Norden og resten av Europa. Det kan føre til at bedriftene investerer i land med de svakeste ordningene. Den beste garanti mot det som kalles sosial dumping er at europeiske velferdsordninger og standarder harmoniseres oppover - og at de gjøres gjeldende i alle land.

Hvordan kan vi så oppnå dette? Ett er sikkert, ikke ved å stå utenfor. De som tror at våre land kan stå frem som foregangsland i ensom majestet tar feil. Vi kan bare påvirke andre ved å være til stede, ved å sette mål og argumentere for våre syn der beslutningene formes og fattes.

Derfor byr EØS på en ny mulighet for Norden. Vi kan for første gang samlet delta i utvikling av regler som skal gjelde i 19 land. Noen peker på at EØS ikke gir oss adgang til den politiske samarbeidsprosessen i EF. Det er riktig at det er en klar forskjell mellom EØS-avtalen og et EF-medlemskap. Men EØS-samarbeidet handler i høyeste grad om politikk. For er ikke utvikling av lover og regler selve kjernen i alt politisk arbeid?

Noen frykter for at den europeiske integrasjonsprosessen skal true det velferdssamfunnet vi har utviklet i Norden. Andre er bekymret for at vi skal måtte slå av på vårt høye ambisjonsnivå i miljøpolitikken. Jeg tror ingen av delene er riktige.

Det finnes ingen harmonisert europeisk modell for den europeiske velferdsstaten. Hvordan vi fordeler og hvordan vi

prioriterer vil fortsatt være vår egen sak. Forskjellene er fortsatt store mellom EF-landene. Det er misvisende å peke på skjevheter i ett EF-land og vise til at det er EF-samarbeidet som har skylden. Mangfoldet er og blir Europas viktigste kjennetegn.

Den største trusselen mot velferdssamfunnet kommer da snarere fra innsiden av hvert enkelt land - fra de politiske krefter som vil trappe ned fellesskapsløsningene og det offentlige ansvar. Det vil fortsatt være slik at det er vår økonomiske evne og politiske vilje som avgjør våre nasjonale prioriteringer, både når det gjelder miljø og velferdssamfunn.

Dette illustrerer vår europeiske utfordring: Vi må skaffe oss et trygt økonomisk fundament for å finansiere velferdssamfunnet, og for å gå videre i miljøpolitikken. Store deler av det vi skal bruke hjemme må vi tjene ute. Derfor er det ikke noe alternativ til aktiv deltakelse i det indre marked. Og vi må vinne kampen om verdiene; nasjonalt, i Norden og i Europa. Vi må vise at velferdssamfunnet er i stadig utvikling i pakt med nye behov og nye utfordringer. Vi må være villige til å kritisk gjennom alle etablerte ordninger slik at vi er sikre på at ressursene settes inn der de trenges mest. Vil vi bevare en sterk offentlig sektor må vi sørge for at den opererer i pakt med tiden. Videreutvikling av velferdssamfunnet dreier seg derfor like mye om nyskaping.

**

Mens 1980-tallet var tiåret for samling av det vest-europeiske markedet, må 1990-årene bli tiåret for politisk samling i hele Europa. Markedet vil aldri bli et mål i seg selv. Vi må ikke akseptere at bedriftsøkonomien får befeste sitt forsprang på politikken. Markedet må fungere, og vi må stille krav til en best mulig utnyttelse av ressursene. Det vil være en forutsetning for å kunne møte alle de politiske utfordringene Europa nå står overfor. Men vi trenger demokratiske styringsredskaper på europeisk nivå for å sikre en trygg fremtid for alle. Vi må gi prioritet til kampen for miljøet. Vi må trygge de verdier og den frihet sosiale og faglige rettigheter gir.

I flere tiår var europeisk sikkerhet definert ut fra militærpolitiske grensedragninger gjennom vårt kontinent. Nå er disse grensene borte. Vi får innsyn hos hverandre. Samtidig ser vi i hvilken grad vi mangler samarbeidsordninger som kan binde fellesskapet sammen. Vi må hindre at den politiske mur som delte Europa skal bli erstattet av en armodens mur - der et velstående Vest-Europa bygger hindre mot et utarmet og kriserammet Øst- og Sentral-Europa.

Vår oppgave blir å stimulere til en bredest mulig europeisk integrasjonsprosess. Landene i Vest-Europa har et særlig ansvar. Vår integrasjon har gitt fred og samarbeid mellom landene. Vi har modeller vi kan bygge videre på. Nå må vi ha

mot og vidsyn til å gå videre, selv om situasjonen virker uoversiktlig. Det er ikke nytt i Europas historie. For europeiske ledere i årene etter siste verdenskrig må fremtiden ha sett enda mer uoversiktlig ut enn den gjør det i dag.

Midt oppe i fordypningen av samarbeidet i Vest må vi sørge for å åpne opp for de nye demokratiene i Øst. De søker nå assosieringavtaler med EF og frihandelsavtaler med EFTA. De ønsker å delta i den samme økonomiske og teknologiske integrasjonsprosessen som sikret fred og gjensidig avhengighet i Vest-Europa etter krigen. Demokratisk valgte regjeringer skal møte folkelige forventninger om vekst og velstand. De ser mot både EF og EFTA som eksempler på samarbeid mellom land med utviklet markedsøkonomi basert på frihandel.

Vi ser her de første steg i en all-europeisk integrasjonsprosess. EØS-modellen bør i neste omgang kunne utvides til å gjelde landene i Sentral- og Øst-Europa. Målet må være at et felles regelverk for økonomisk virksomhet får anvendelse i hele Europa. EØS er en fleksibel løsning som bør kunne tilpasses også til andre land. Veien til dette bredere samarbeidet går ikke nødvendigvis gjennom medlemskap i EFTA eller EF. EFTA, slik vi kjenner organisasjonen i dag, vil ikke være det sentrale i årene fremover. Det er EFTA-landenes deltakelse i EØS som er avgjørende.

Utarbeidelsen av en modell for EFTA-pilaren i EØS-samarbeidet må gjøres fleksibel. Vi vet at enkelte EFTA-land kan komme til å ta skrittet over i EF i løpet av 90-tallet. Men fortsatt vil alle de 18 landene være en del av EØS. Derfor er det misvisende når enkelte hevder at EØS ikke kan bli en varig løsning fordi EFTA kan komme til å endre sammensetning. Det er ikke EFTAs potensiale i morgendagens Europa som er interessant - det er hva vi kan få til med EØS som er avgjørende.

**

Den økonomiske og teknologiske integrasjonsprosessen er viktig. Et felles regelverk binder sammen. Det gir trygghet og sikrer freden. Det har historien vist. Men vi må se videre; på 1990-tallet møter vi nye historiske utfordringer. De må vi møte med samme vidsyn som våre forgjengere etter krigen.

Den største utfordringen møter vi på miljøområdet. Miljø vil stå sentralt i internasjonal politikk på 90-tallet, ja det vil i seg selv bli en viktig integrasjonskraft. Ikke på noe område ser vi bedre hvor skadelig delingen av Europa har vært. Problemene var og er felles. Men vi har ikke greid å utarbeide løsninger som svarer til problemenes natur - og omfang.

I de nye europeiske samarbeidsordninger som nå utvikles må hensynet til miljøet gis en overordnet plass. Vi må få bærekraftig utvikling inn som et overordnet mål for det nye samarbeidet. Dette står på dagsorden når EF-landene nå skal revidere sine traktater. Vi arbeider for å få tilsvarende formuleringer i EØS-avtalen. Dette handler om mer enn ord. Vi

tar et viktig skritt når hensynet til bærekraftig utvikling traktatfestes i et rettssystem. EF-domstolen har tidligere vist at den har handlekraft til å omsette politiske mål til håndfaste vedtak. EØS-domstolen kan gjøre det samme.

Et felles europeisk regelverk for bedriftenes virksomhet vil være viktig også for miljøet. Bedriftene opplever ofte en konflikt mellom overholdelse av miljøbestemmelser og målet om kortsiktig fortjeneste. Det blir nærliggende å sikre konkurranseposisjonen ved å legge virksomheten til land med mindre strenge miljøkrav. Derfor må de grunnleggende spillereglene være mest mulig like, slik EØS-avtalen vil medvirke til i Vest-Europa.

Utgangspunktet for et nytt løft på miljøområdet må være at vi ser de europeiske miljøtiltakene i sammenheng. Vi må bryte ut av den nasjonale tankegangen. Dagens miljøavtaler har stort sett vært basert på like prosentvise utslippsreduksjoner fra hvert land. Men kostnadene ved å redusere utslippene kan variere betydelig fra et land til et annet. Vi får ikke maksimalt ut av hver krone vi investerer.

Europa må sette seg som mål å utvikle regionale ordninger som gjenspeiler vårt miljøfelleskap. Vi har erfaringer i å utvikle nye samarbeidsordninger. Nå må vi vise at vi kan møte den kanskje viktigste utfordringen vi står overfor. Vi vil trenge et effektivt beslutningssystem. Vi vil trenge organisert teknologi- og kompetanseoverføring for å sikre at den industrielle gjenreisningen ikke går på bekostning av miljøet. Vi vil trenge et europeisk overvåkingssystem for å sikre at miljøforpliktelsene overholdes.

I hele den europeiske omformingsprosess som nå pågår vil grunnleggende krav til det nye Europa bli evnen til handlekraft. Det vil åpne for en grundig debatt om videreutvikling av demokratiet i Europa. Det var i Europa at demokratiets ide ble unnfanget. Det var i Europa at den demokratiske nasjonalstaten ble utviklet. Det må bli i Europa at demokratiet videreutvikles til å bli en realitet også i det forpliktende samarbeid mellom landene.

Fornyelse av demokratiet vil gå til kjernen i samarbeidet mellom nasjonene - og det vil bli en debatt vi må ta i hvert enkelt land. Her må de nordiske landene delta. Vi har lange demokratiske tradisjoner i våre land. Vi legger vekt på at det skal være nær kontakt mellom de som styrer og de som velger. Denne nærheten må vi ta vare på. Samtidig må vi la demokratiske prinsipper få slippe til i samarbeidet mellom landene. Vi trenger et samspill mellom desentralisering av makt hjemme, og demokratisering av makten ute. Samtidig må vi gi oss selv reell handlekraft i møte med de utfordringer som vil bestemme vår hverdag og vår fremtid.

**

I møte med alle de europeiske utfordringene er vårt felles nordiske utgangspunkt en styrke. Den må vi utnytte, selv om de nordiske landene ulik forhistorie for sitt forhold til Europa. Ulik historisk og geografisk forankring har ført til ulik deltakelse i europeisk samarbeid. Nå settes vår deltakelse i europeisk samarbeid på dagsorden i alle land. Danmark deltar direkte i diskusjonen om en videreutvikling av EF-samarbeidet. Alle deltar vi i forhandlinger om en EØS-avtale. I Nordisk Råd drøfter vi hvordan de nordiske landene sammen kan møte europeiske utfordringer.

Østerrike har søkt om medlemskap i EF. Den svenske regjering har varslet at den om kort tid vil følge etter. I Finland diskuterer man forholdet til EF med større åpenhet, det samme er tilfellet i Sveits. Tidligere førte nøytraliteten til at disse landene ikke fant det mulig å diskutere medlemskap i EF. Det nye Europa har forandret dette. Nå er det ikke lenger noen hindring for en åpen debatt. I Norge har vi aldri hatt noen slik hindring. I Regjeringserklæringen heter det at Regjeringen vil følge utviklingen i Europa og løpende vurdere hvilken tilknytningsform som best kan tjene norske interesser.

Fra flere hold møter vi likevel spørsmål om hvorfor ikke de andre nordiske landene følger etter Østerrike og Sverige. Her er det viktig å ha klart for seg våre ulike forhistorier. I Norge skal vi ta oss den nødvendige tid til en grundig demokratisk debatt om vårt forhold til Europa. Vi kan ikke, og vil ikke, fatte vedtak uten debatt. Det er ikke riktig som enkelte hevder at "Europa-toget går". EF vil ikke innlede formelle forhandlinger med nye kandidater før etter 1993. I Norge har vi lagt vekt på å disponere kreftene riktig. Vi skal ikke forhaste oss med å trekke konklusjoner om vår holdning til medlemskap. Men det indre marked vil stå der fra 1.1.93. Derfor haster det med å få EØS-avtalen på plass.

Den nye norske Europa-debatten må ikke bli noen reprise på debatten i 1972. Europa er et helt annet. Det som var delt, er blitt helt. EF er blitt noe annet enn mange fryktet - og noe annet enn det andre håpet. Noen legger seg igjen på en svært så skråsikker argumentasjon. Jeg tror ikke dette vil svare seg. Fortsatt er mange nordmenn usikre og søkende. De ønsker ikke slagord, men informasjon. Som ansvarlig Regjeringsparti skal Arbeiderpartiet føre en politikk som kan samle nasjonen, ikke splitte den. Vi skal legge debatten opp deretter. Vi skal fokusere mer på de riktige spørsmålene enn på de ferdiglagde svarene.

I denne debatten vil den nordiske forankring stå sentralt. Til tross for våre ulike historiske erfaringer, er Norden for omverden en homogen gruppe land. Vi står samlet om felles verdier i samme kulturelle forankring. Vårt nære nordiske fellesskap er uten tvil unikt i internasjonal sammenheng. I mange år har vi kunnet reise på tvers av de nordiske grensene uten pass. I mange år har vi hatt et felles arbeidsmarked. Tidligere var det de som snakket om den nordiske vei som et

alternativ til den europeiske. Dette var blant annet sterkt fremme i den norske EF-debatten i 1972. I dag er det unaturlig å trekke et slikt skille. Norden er ikke et alternativ til Europa. Norden er en del av Europa. Et samlet Norden vil ha langt større gjennomslag enn våre folketall skulle tilsi.

**

I årene som kommer skal Norden finne sin plass i det nye Europa. Vår kultur, vår økonomi, vår politiske forankring og vårt miljø er uløselig knyttet til det nye Europa. Derfor må vi finne vår plass slik at vi sammen får størst mulig adgang til råderetten over Europas fremtid.

Men våre ambisjoner må ikke stoppe der. Europa har et særlig ansvar for den globale utvikling. Nå får vi en mulighet til å gjøre dette ansvar gjeldende. Våre land har en humanistisk og rettsstatlig grunnmur som er sterk nok til å bære et ansvar ut over oss selv. Vi kan ikke glemme at det store flertall av verdens befolkning i den tredje verden er sunket stadig dypere inn i fattigdom, gjeld og økologisk uføre. Avstanden mellom fattig og rik øker - finansstrømmene går i gal retning - fra Sør til Nord.

I dette bildet spiller de nordiske land en særegen rolle. Vi har tillit i den tredje verden, opparbeidet gjennom en årrekkes solidarisk politikk og en utviklingshjelp som er holdt på et høyt nivå - faktisk det høyeste i verden - også når våre egne land har hatt økonomiske problemer. Nordens røst høres i FN. Vi har lange humanitære tradisjoner. Vi har deltatt, og deltar, aktivt i fredsbevarende operasjoner.

I ansvaret for en verdensordning bygget på rettfedighet og internasjonal rett finner vi sammen, og dette er vi kjent for. Våre lands plass i det nye Europa handler også om dette bredere internasjonale engasjement. Verden trenger et sterkt Norden i et sterkt Europa slik at våre verdier og vårt helhetssyn får størst mulig gjennomslag.

Europa må lede an i en politisk verdensopinion som setter de viktigste spørsmål øverst på dagsordenen. Hvordan skal en doblet verdensbefolkning sikres helse, utdanning og likere muligheter til livsutfoldelse? Hvordan skal vi sikre de fattige landene vekst og en bære kraftig utvikling? Hvordan skal de unngå å gå veien om en industrialisering og et energiforbruk som kan få katastrofale konsekvenser for vårt felles miljø?

Fremtidens utfordringer krever ansvar, deltagelse og lederskap. Slikt lederskap kan best utøves av et Europa som er helt, et Europa som har gjenfunnet seg selv.